

MAHALLIY BYUDJET DAROMADLARINI BARQARORLASHTIRISHDA SOLIQLARNING ROLINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Turayeva Xusnobod Xolmurod qizi

Mustaqil tadqiqotchi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23110814>

Annotatsiya. Ushbu tezisda mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda soliqlarning amaliy ahamiyati va mavjud soliq tizimini takomillashtirish yo'llari tadqiq etilgan. Mahalliy daromadlarni ko'paytirishda soliq bazasini kengaytirish, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, soliq to'lovchilar uchun qulay xizmatlarni rivojlantirish, tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish hamda yashirin iqtisodiyotni qisqartirish masalalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, mahalliy byudjet daromadlarini oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy byudjet, soliq tushumlari, soliq ma'murchiligi, raqamlashtirish, elektron xizmatlar, tadbirkorlik, soliq bazasi, yashirin iqtisodiyot.

Kirish

Davlat moliyaviy resurslarining asosiy qismi soliqlar orqali shakllanadi. Mahalliy byudjetlar ham o'z vazifalarini bajarish uchun yetarli daromad manbalariga ega bo'lishi lozim.

Hududda mavjud iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanish mahalliy byudjet daromadlarini ko'paytirishning muhim shartlaridan biridir.

Hozirgi iqtisodiy sharoitda soliq tizimining samaradorligi faqat qancha mablag' undirilgani bilan emas, balki soliqlarni undirish jarayonining qulayligi, shaffofligi va iqtisodiy faoliyatga ta'siri bilan ham baholanadi.

Shu sababli mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda soliqlarning ahamiyatini oshirish uchun soliq ma'murchiligi va soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish tizimini ham takomillashtirish talab etiladi.

Mahalliy byudjet daromadlari turli manbalar hisobidan shakllanadi. Ularning ichida soliqlar muhim o'rin tutadi. Bundan tashqari, soliqsiz tushumlar, byudjetlararo mablag'lar va qonunchilikda belgilangan boshqa daromadlar ham mavjud.

Mahalliy byudjetning daromad bazasi qanchalik keng bo'lsa, hududning o'z vazifalarini moliyalashtirish imkoniyatlari ham shunchalik yuqori bo'ladi.

Shu sababli mahalliy darajada daromad manbalarini aniqlash, ularning hajmini baholash va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish muhim hisoblanadi.

Soliqlar mahalliy byudjetning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirishning asosiy vositalaridan biridir. Soliq tushumlari orqali hududda turli ijtimoiy va iqtisodiy tadbirlarni moliyalashtirish uchun mablag' shakllanadi.

Soliq tushumlarining ko'payishi hududning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq tushumlarni oshirish faqat soliq stavkalarini oshirish orqali amalga oshirilmasligi kerak.

Eng muhim vazifa mavjud soliq bazasini kengaytirish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishdir.

Mahalliy byudjet daromadlarini oshirishning eng muhim yo'llaridan biri soliq bazasini kengaytirishdir. Buning uchun hududdagi iqtisodiy faoliyatni to'liq aniqlash va rasmiy iqtisodiy munosabatlarni kengaytirish zarur.

Yangi korxonalar tashkil etilishi, ishlab chiqarish hajmining ortishi, xizmat ko'rsatish tarmoqlarining kengayishi va yangi ish o'rinlarining yaratilishi soliq bazasini kengaytiradi.

Hududiy iqtisodiyot rivojlangan sari mahalliy byudjetga tushadigan soliqlar hajmi ham ortishi mumkin.

Zamonaviy soliq tizimining muhim xususiyatlaridan biri raqamli texnologiyalardan keng foydalanishdir. Elektron hisobotlar, elektron to'lovlar, avtomatlashtirilgan ma'lumot almashinuvi va raqamli nazorat vositalari soliq ma'murchiligini soddalashtirish imkonini beradi.

Raqamlashtirishning asosiy afzalliklaridan biri inson omili bilan bog'liq ayrim xatolarni kamaytirish va ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash imkoniyatidir.

Bundan tashqari, elektron xizmatlar tadbirkorlarning vaqt va xarajatlarini kamaytirishi mumkin.

Soliq tizimining samaradorligi soliq organlari faoliyati bilan bir qatorda soliq to'lovchilarga ko'rsatiladigan xizmatlarning sifatiga ham bog'liq.

Soliq to'lovchi o'z majburiyatlarini aniq tushunishi, kerakli ma'lumotni tez olishi va soliq hisobotlarini qulay shaklda topshirishi kerak.

Shu sababli soliq to'lovchilarga maslahat xizmatlarini rivojlantirish, tushuntirish ishlarini kuchaytirish va elektron xizmatlarning imkoniyatlarini kengaytirish muhimdir.

Mahalliy byudjet daromadlarini ko'paytirishda yashirin iqtisodiy faoliyatni qisqartirish alohida ahamiyatga ega.

Iqtisodiy faoliyatning rasmiy shaklga o'tishi soliq bazasining kengayishiga olib keladi. Buning uchun faqat nazorat choralari kuchaytirish emas, balki qonuniy faoliyat yuritish uchun qulay sharoit yaratish ham zarur.

Tadbirkorlikni ro'yxatdan o'tkazish, hisobot topshirish va soliq to'lash jarayonlarining soddaligi rasmiy faoliyatni rag'batlantiruvchi omillardan biri bo'lishi mumkin.

Mahalliy byudjet daromadlarini oshirishda tadbirkorlik faoliyati muhim rol o'ynaydi.

Tadbirkorlik rivojlanganda ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va savdo hajmi oshadi.

Natijada yangi ish o'rinlari yaratiladi, aholining daromadlari ko'payadi va soliq bazasi kengayadi.

Shuning uchun mahalliy darajada soliq siyosati tadbirkorlikni rivojlantirish choralari bilan uyg'unlashtirilishi maqsadga muvofiq.

Soliq imtiyozlari ayrim iqtisodiy faoliyat turlarini rivojlantirish uchun qo'llanilishi mumkin. Biroq imtiyozlarning samaradorligini muntazam baholab borish zarur.

Agar imtiyoz iqtisodiy faollikni oshirish, yangi investitsiyalarni jalb qilish yoki yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qilsa, uning iqtisodiy samarasi yuqori bo'lishi mumkin.

Shu sababli soliq imtiyozlarini berishda ularning mahalliy byudjet daromadlariga ta'siri ham hisobga olinishi lozim.

Mahalliy byudjet daromadlarini oshirish uchun quyidagi amaliy yo'nalishlarni taklif etish mumkin:

- hududlarning soliq salohiyatini muntazam baholash;
- elektron soliq xizmatlarini rivojlantirish;
- soliq ma'lumotlarining o'zaro integratsiyasini kuchaytirish;
- soliq to'lovchilar uchun maslahat xizmatlarini kengaytirish;

- yashirin iqtisodiyotni qisqartirish;
- tadbirkorlikni rivojlantirish;
- yangi investitsiya loyihalarini rag'batlantirish;
- soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash;
- soliq tushumlarini prognozlash tizimini takomillashtirish;
- mahalliy byudjet daromadlaridan foydalanish samaradorligini oshirish.

Soliq tushumlarini boshqarishda faqat undirish jarayoni emas, balki oldindan prognoz qilish ham muhimdir.

Mahalliy byudjet daromadlarini prognozlash hududning iqtisodiy ko'rsatkichlari, tadbirkorlik subyektlari soni, ishlab chiqarish hajmi va boshqa omillar asosida amalga oshirilishi mumkin.

To'g'ri prognoz mahalliy byudjet xarajatlarini rejalashtirishda ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda soliqlar muhim moliyaviy manba hisoblanadi. Biroq soliq tushumlarini ko'paytirishning samarali yo'li faqat soliq yukini oshirish emas.

Soliq bazasini kengaytirish, iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish, raqamli texnologiyalardan foydalanish, soliq ma'murchiligini takomillashtirish va yashirin iqtisodiyotni qisqartirish mahalliy daromadlarni oshirishning muhim yo'nalishlaridir.

Shuningdek, soliq to'lovchilar uchun qulay muhit yaratish va ularning huquqiy-iqtisodiy savodxonligini oshirish ham soliq intizomini mustahkamlashga yordam beradi.

Umuman olganda, mahalliy byudjet daromadlarini ko'paytirish soliq tizimi bilan bir qatorda hududning umumiy iqtisodiy rivojlanishiga ham bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2018.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish strategiyasi to'g'risida"gi hujjatlari. – Toshkent, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi. Soliq ma'muriyatchiligi bo'yicha yillik hisobotlar. – Toshkent, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi. Soliq tizimi bo'yicha tahliliy ma'lumotlar. – Toshkent, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Soliq-budjet siyosatiga oid tahliliy materiallar. – Toshkent, 2023.
7. OECD. Tax Administration 2023: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies. – Paris: OECD Publishing, 2023.
8. IMF. Revenue Administration: Reforms and Capacity Development. – Washington, 2020.
9. Bird R.M. Taxation in Developing Countries: Six Key Issues. – Toronto, 1992.

10. Tanzi V. Government versus Markets: The Changing Economic Role of the State. – Cambridge University Press, 2011.
11. Keen M. Taxation and Development—Again. – IMF Working Paper, 2012.
12. Slemrod J., Bakija J. Taxing Ourselves: A Citizen's Guide to the Debate over Taxes. – MIT Press, 2017.
13. World Bank. Uzbekistan: Public Expenditure Review. – Washington, 2020.